

Overleven met water

Inspiratieatlas:

Geeft overzicht van de context van Dijk van een Delta
Inspireert aan de hand van thema's, routes,
voorbeelden en product-markt-combinaties

Masterplan:

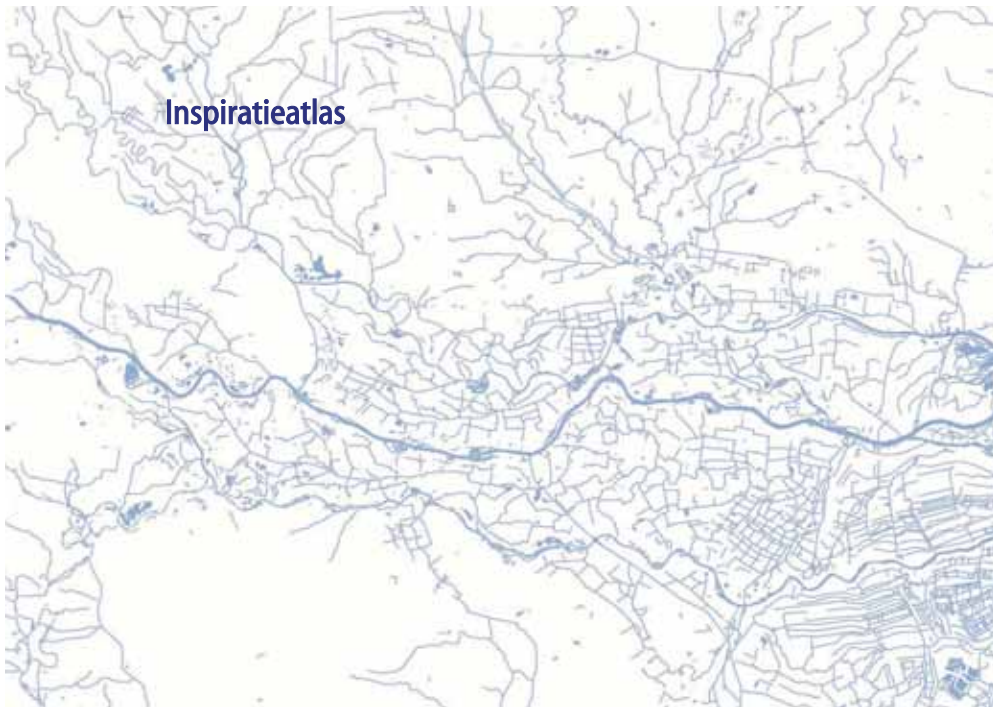
Zoomt in op plekken van ontwikkeling
Schetst streefbeeld en benoemt stappen voor 2011 en 2012

Plekken van ontwikkeling

Verschillende plekken van ontwikkeling

Verschillende plannen en planstadia

Verschillende partijen en partners

Water

9

Overzicht van de plekken van ontwikkeling die in 2010 zijn aangesloten bij Dijk van een Delta, hun ligging ten opzichte van elkaar en het water wat ze met elkaar verbindt. **GE**

'Nederland leeft met water'

Via de campagne 'Nederland leeft met water' geeft het Rijk inzage in de stand van zaken van al haar waterprojecten en worden wij ons meer bewust gemaakt van onze innige relatie met water en waterbeheer. **GE**

Natuur

Van internationaal belang **GE**

Naast een aaneenschakeling van Nationale Landschappen en Parken is Dijk van een Delta ook een aaneenschakeling van bijzondere watergebonden natuurgebieden, die vallen binnen Natura 2000 en de ecologische hoofdstructuur van Nederland (EHS). Natura 2000 is een netwerk van Europese natuurgebieden. In Nederland valt Natura 2000 vrijwel geheel binnen de EHS en beslaat ze ongeveer 1 miljoen hectare, waarvan tweederde deel open water. Natura 2000 betreft in Nederland relatief veel waterrijke natuurtypen, die internationaal gezien een grote waarde hebben: de kust, de duingebieden, de grote zeearmen, belangrijke moerassen en de grote rivieren maken er deel van uit. De Maas valt buiten Natura 2000, maar is wel deel van de EHS.

De EHS beslaat het nationale netwerk van bestaande en nog te ontwikkelen natuurgebieden en is opgebouwd uit kerngebieden, natuurontwikkelingsgebieden en verbindingzones. Bij de realisatie van de EHS zijn naast de overheid veel verschillende partijen betrokken. De provincies zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van het EHS-beleid, dat mede gericht is op het stimuleren van natuurbeheer door agrariërs en andere particuliere grondeigenaren. Dit gebeurt onder andere met subsidies voor inrichting en beheer van natuurgebieden en door het sluiten van beheerovereenkomsten voor agrarisch natuur-beheer. In sommige gevallen koopt de overheid gronden aan voor de EHS. Natuurbeschermingsorganisaties, zoals Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen, richten die aangekochte gebieden in en beheren ze. **GE**

Natuur

16

Hoofdthema's

Routes door Dijk van een Delta

23

GE

Overzicht van de langeafstandsfietsroutes (LF's) door Dijk van een Delta. Zij worden op regionaal en lokaal niveau door een zeer fijnmazig fietsknooppuntnetwerk versterkt.

Fietsroutes

Ieder zijn meug

Binnen Dijk van een Delta liggen fijnmazige routestructuren die voor specifieke doelgroepen zijn ontwikkeld. Wandelroutes, fietsroutes, toer- en vaarroutes trekken elk een eigen 'publiek'. De routekaarten maken inzichtelijk welke netwerken de plekken van ontwikkeling binnen Dijk van een Delta onderling verbinden. De kaarten geven de grote hoofdstructuren weer. Met name de wandel- en fietsroutenetwerken zijn in heel Nederland op lokaal en regionaal niveau zeer ver uitgewerkt. In het Google Earth kaartenoverzicht zijn naast routes over land en water ook alle bruggen en veerponten binnen Dijk van een Delta opgenomen (zie: extra informatie).

GE Extra informatie

24

Ladies ride

Een gewiekste combinatie van je sportief inzetten voor je eigen (goede) doel, lekker met vriendinnen een dagje op stap gaan, een beetje gek uit de band springen en ... shoppen!

Thema's

Hierna komen verschillende thema's en vormen van beleving aan de orde. Zij hebben betrekking op de individuele plekken van ontwikkeling én op Dijk van een Delta als geheel. De thema's zijn breed en 'open' gedefinieerd. Aan de hand van een korte toelichting en inspirerende voorbeelden van elders, wordt per thema geschetst wat er zoal onder kan vallen, welke nieuwe combinaties (waaronder nieuwe arrangementen en PMC's) er mogelijk zijn en welke dwarsverbanden er kunnen ontstaan tussen de plekken onderling of tussen de plekken en andere partijen. De thema's zijn ook bedoeld om de plekken van ontwikkeling te duiden. Om aan te geven in hoeverre zij iets gemeenschappelijks hebben én in hoeverre zij onderscheidend zijn ten opzichte van elkaar. En om invulling te geven aan de identiteit van Dijk van een Delta, als basis voor de ontwikkeling van regionale beeldverhalen.

30

Reclamebord wordt nationaal icoon

Vanaf 1957 verschijnen er overal in Spanje Osborne-stieren langs de weg: enorme zwarte, stalen silhouetten van een imposante vechtstier, reclame-uitingen van een sherry-producent. Wat aanvankelijk als een publiciteits stunt begint, groeit uit tot het symbool van Spanje. Dieren (of hun silhouetten) kunnen als beeldmerk worden ingezet om de specifieke kenmerken van een streek als het ware te personifiëren. Sommige groeien uit tot ware gebiedsiconen. De stier staat voor Spanje, de eland voor Scandinavië en de kiekendief voor Flevoland. Is de bever het symbool voor de Biesbosch of voor heel Dijk van een Delta?

Waterbeheer

Alle middelen en activiteiten die nodig zijn om al het water in Nederland zo goed mogelijk te beheren en beheersen. Het water sturen, in en uit laten, doorspoelen, keren of verplaatsen. Met dijken, dammen, kribben, sluisen, gemalen, pompen, sloten, kanalen, bekken, stormvloedkeringen, duinen of overlaten. Die aanleggen, beheren, verleggen, opspuiten, weghalen. Dat regelen via overheden, waterschappen, hoogheemraadschappen, diensten, directies en zuiveringschappen. In de wetenschap dat de opgave voortdurend verandert, door zeespiegelstijging, bodemdaling, klimaatverandering, verdroging, kwel en verzilting. Alle middelen en activiteiten samen vertellen het verhaal van overleven met water. Dijk van een Delta leent zich bij uitstek dat verhaal te beleven.

'Sterke' verhalen

In Nederland kennen we hem nauwelijks en weten we maar al te goed dat dijkdoorbraken niet met één vinger te stoppen zijn. Maar het Amerikaanse verhaal 'Hans Brinker or the Silver Skates' uit 1865 is internationaal gezien nog steeds een hit. En een mogelijkheid om buitenlandse toeristen te introduceren in het werkelijke verhaal van waterbeheer in Nederland.

Sagen en legenden spelen een belangrijke rol bij het vormgeven van de eigen identiteit van een land of een streek. Dijk van een Delta is rijk aan verhalen die aanknopingspunten bieden bij het opstellen van regionale beeldverhalen. Bijvoorbeeld verhalen over dijkdoorbraken en verdronken dorpen, verzonnen of waar gebeurd.

Natuur- en landschapontwikkeling

Onze perceptie van landschap en natuur verandert voortdurend. Keerpunt in de West-Europese geschiedenis vormt de beklimming van de Mont Ventoux door Francesco Petrarca, in het jaar 1336. Deze gebeurtenis werd door hemzelf beschreven als een tocht 'omwille van het uitzicht op de top, louter uit begeerte om zijn bijzondere hoogte nader in ogenschouw te nemen'. Zijn beklimming markeert in feite het begin van het toerisme. En dat van de Renaissance, waarin mensen landschap en natuur gaan beschouwen in plaats van zich er tegen te weren. In de eeuwen daarna worden landschap en natuur achtereenvolgend controleerbaar geacht (Barok), als toevluchtsoord gezien (Romantiek) en als exploiteerbaar (eind 19e, begin 20e eeuw) en maakbaar beschouwd (eind 20e eeuw). Met struinplekken, kronkelende waterloopjes en grote grazers als beeldmerken voor 'echte' natuur.

Op zoek naar ongeziene oerkracht

In zijn boek 'Verbergen wildernis: ruige natuur en kaarten in Nederland' beschrijft Kester Freniks zijn zoektocht door ons land naar de 'wilde weelde van het ongerepte'. Hij laat zien dat er nog wildernis in Nederland is, maar houdt ook een pleidooi voor het verdedigen daarvan.

Zijn boek vormt een staalkaart van onverwachte ruigtes van het Nederlandse landschap, zoals hij het zelf zegt. Binnen Dijk van een Delta doet hij zo'n 15 plekken aan met praktische namen als de Bewester Eede en de Ruligten bezuiden de Perenboom.

Natuur- en landschapontwikkeling

34

Natuurbeleving

In ons land heerst een enigszins ambivalente houding tegenover natuur en de beleving van natuur. Aan de ene kant willen we puur natuur, aan de andere kant vinden we het zielig als herten en runderen sterven door kou en uitputting. We willen ons drukke leven af en toe helemaal achter ons kunnen laten maar Eisen tegelijkertijd voortdurende telefonische bereikbaarheid.

Natuurbeleving

35

Natuur en cultuur versterken elkaar

In Nederland zijn we niet gewend te betalen om een natuurgebied te mogen betreden. Slechts op enkele plekken, zoals in de Amsterdamse Waterleidingduinen, wordt een bescheiden vergoeding gevraagd. Grote uitzondering vormt het Nationale Park De Hoge Veluwe, onderdeel van Nationaal Landschap Veluwe. De prijzen zijn fors: kinderen van 6 t/m 12 jaar betalen € 7,50, volwassenen zelfs € 15,- (tarieven 2010).

Toch trekt het park jaarlijks ruim 500.000 bezoekers, die voor dat bedrag onder meer 3.200 hectare bos, 2.100 hectare heide, 60 hectare stuifzand, 43 kilometer fietspad en een uitgebreid bezoekerscentrum krijgen. En ook nog eens 1.700 'gratis' witte fietsen. Inbegrepen is natuurlijk de mogelijkheid om oog in oog te komen staan met grote wilde dieren en uiteraard een bezoek aan een topmuseum van wereldfaam.

Sport en spel

Actief bezig zijn kan binnen Dijk van een Delta op allerlei manieren. Hierbij is het zoeken en streven naar overeenkomsten tussen plekken van ontwikkeling en naar een link met water (als de verbindende factor) interessant om dwarsverbanden te slaan. Zwemmen, duiken, zeilen, varen, vissen, surfen, maar ook afgeleide vormen van sport en spel zoals vliegeren, kiten of golfen, zetten mensen in beweging om van locatie naar locatie te gaan om daar hun sport te beoefenen.

Sport en spel

38

Militaire verdediging

Het onder water zetten van gebieden om vijandige troepen tegen te houden is in Nederland welhaast tot kunst verheven. Door de eeuwen heen zijn er meerdere waterlinies ontwikkeld, met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als hét ultieme voorbeeld. Veel van die linies hangen nauw samen met het riviereengebied en de Zeeuwse en Zuid-Hollandse delta en hebben direct een relatie met Dijk van een Delta, onder meer bij Slot Loevestein en rondom aanwezige forten en vestingsteden. Ze bieden mogelijkheden tot dwarsverbanden en het voeden van regionale beeldverhalen.

Wederophuif

De bevrijding van Nederland tijdens WO II ging onder meer gepaard met het onder water zetten van gebieden door zowel de bezetter als de geallieerden. Het lied: 'Eens zal de Betuwe in bloei weer staan ... en groeit op Walch' ren goudgeel graan ... gaat daar op in. Wat opvalt is hoezeer het lied opsluist aan sterke identiteitsgevoelens, zowel over de karakteristieken van Nederlandse regio's als over onze volksaard.

Educatie

Meerdere plekken van ontwikkeling binnen Dijk van een Delta richten zich in meer of mindere mate op educatie. Sommige doen dat in de vorm van 'spelenderwijs' leren en voorlichten, andere op een meer serieuze manier, bijvoorbeeld door het aanbieden van lesmateriaal. Enkele plekken van ontwikkeling hebben nauwe samenwerkingsverbanden met opleidingen en bouwen aan (nieuwe) dwarsverbanden, bijvoorbeeld door het aanbieden van leer-werk- of re-integratietrajecten of mogelijkheden voor onderzoek.

Canon van Nederland

Om richting te geven aan het onderwijs is in 2006 de Canon van de Nederlandse geschiedenis opgesteld door de commissie Van Oostrom. De Canon hanteert veertien hoofdlijnen en benoemt vijftig officiële vensters. Deze vensters bieden een overzicht van 'wat iedereen zou moeten weten over de geschiedenis en cultuur van Nederland'. Scholen kunnen de canon gebruiken voor hun geschiedenisonderwijs, maar zijn daar niet toe verplicht, vanwege de 'vrijheid van onderwijs'. Meerdere vensters van de canon hebben direct of indirect betrekking op Dijk van een Delta, onder meer de Romeinse Limes, Hugo de Groot, de haven van Rotterdam en de watersnood in 1953.

Educatie

42

Militaire verdediging

37

Buitengoed De Panoven

Beleving van klei en grondstoffen

Beleving van de rivierdynamiek en natuur van de Rijnstrangen en de Gelderse Poort

Buitengoed De Panoven

Nu

De Panoven is de meest oostelijke plek van ontwikkeling binnen Dijk van een Delta en ligt vlakbij de grens op de splitsing van de Liemers en Nationaal Landschap Gelderse Poort. De Panoven is een familiebedrijf voor dag- en verblijfsrecreatie met onder meer vergaderfaciliteiten, dat voortkomt uit een baksteen- en dakpannenfabriek uit 1850. Het bedrijf stelt het behoud van het erfgoed voorop. De oude steenoven is de enige ronde zigzagoven van Europa, veel van de opstellen en machines zijn in goede staat behouden en de relatie met zijn oorspronkelijke biotoop is nog goeddeels intact.

Straks

Vanuit de bestaande onderdelen en voorzieningen wordt op dit moment Buitengoed De Panoven ontwikkeld. Dit Buitengoed richt zich op het hoogwaterbewustzijn en op het beleefbaar maken van de rivierdynamiek, de bewoningsgeschiedenis en de klei-industrie in de Rijnstrangen en de Gelderse Poort. Water en kleiwinning en -verwerking hebben daar geleid tot een rijk gevarieerd landschap van oude rivierarmen, eilanden, kolken en wielen, moerassen en overloopgebieden en een daarmee samenhangende natuur van bloemrijke graslanden en oibossen. Bij de ontwikkeling van het Buitengoed ligt het accent op het duurzaam behouden en ontwikkelen van het samenhangende industrieel erfgoed in relatie tot de cultuurhistorie van zijn omgeving, waar mens en water al eeuwenlang met elkaar verbonden zijn. De plannen voor Buitengoed De Panoven zijn op dit moment in ontwikkeling. Daarbij wordt nadrukkelijk ingezet op nauwe samenwerking met (andere plekken van ontwikkelingen binnen) Dijk van een Delta.

Ontwikkelingen

Grondstoffen en streekproducten

Beleving van (het verhaal van) klei, kleiwinning, van de afzetting door het water tot en met de eindproducten die je met klei kunt maken (van bakstenen en dakpannen tot en met kleimassage), (kleinschalig) aanbieden van streekproducten.

Cultureel erfgoed

Beleving van een unieke steenoven met zijn bijgebouwen en hulpmiddelen (zoals treintje, kleiputten) en de verhalen uit de streek (sage van De Breuly).

Natuurbeleving

Beleving van (grensoverschrijdende) natuurontwikkeling in het Rijnstrangengebied / Gelderse Poort in combinatie met waterberging, de oude rivierlopen en de restanten daarvan, de periodes van bedijking en de restanten daarvan.

Natuur- en landschapontwikkeling

Landschappelijke inpassing van het Buitengoed, in het overgangsbied tussen Zevenaer en het Rijnstrangengebied - Gelderse Poort, natuurvriendelijk uitbreiden en onderhouden van bestaande groenvoorzieningen.

Educatie

Natuureducatie, leerlingen leren over de streekgeschiedenis en de klei-industrie, leerwerktrajecten met verschillende opleidingen.

Gastronomie en verblijven

Combinatie van (individuele) accommodatie die verbinding legt met landschap in omgeving en groepsaccommodatie.

Vervoer over water

Vaarverbinding over water met de Rijn en de rest van Dijk van een Delta, met kleinschalige boten (maatwerk), als verbinding én als beleving (bootjes als vervoermiddel en als attractie).

Waterbeheer

Op speelse, educatieve manier inspelen op hoogwaterbewustzijn.

Mogelijke dwarsverbanden/allianties

- De Liemers en de Achterhoek;
- De IJssel met zijn Hanzesteden;
- Grensoverschrijdende natuur;
- De verdediging van Nederland (Schenkschans, linie bij Lobith/Tolkamer).
- Green Key.

Masterplan

Heerlijkheid Mariënwaerd

Beleving van de voedselketen op de vruchtbare riviergronden

Beleving van een historisch landgoed in het rivierengebied

Heerlijkheid Mariënwaerd

Nu

De geschiedenis van Heerlijkheid Mariënwaerd gaat terug tot het jaar 1129, toen er op deze plek in de Neder Betuwe een klooster werd gesticht. Het huidige landgoed is vanaf 1734, al negen generaties lang, in bezit van de familie Van Verschuer. Sindsdien zijn de gebiedsgrenzen ongewijzigd gebleven. Tegenwoordig bevat Mariënwaerd drie landhuizen en zeventien boerderijen en al met al veertig Rijksmonumenten, waaronder monumentale hofsteden, hooibergen en vloedschuren. De landbouw is op Mariënwaerd altijd belangrijk geweest. Op het landgoed bevindt zich tegenwoordig een groot gemengd agrarisch bedrijf met biologische akkerbouw, fruitteelt en melk- en slachtvee. En er worden nieuwe initiatieven ontplooid, zoals de landgoedwinkel, een toeristische informatiepost, de fairs en de verhuur van locaties, onder meer als feest-, vergader- of verblijfsaccommodatie.

Straks

Op Mariënwaerd wordt alles in eigen beheer en met zo veel mogelijk respect voor rust, ruimte en cultuur ontwikkeld. Behoud van het unieke landgoedkarakter staat daarbij centraal, zowel voor de talrijke bezoekers als voor het nageslacht. Nieuwe activiteiten moeten dan ook in het verlengde liggen van het cultuurhistorische karakter van het landgoed. Er wordt wel nauw met de omgeving samengewerkt. Mariënwaerd wil onder meer een landbouwexpo ontwikkelen, om zo de totale voedselketen waar het landgoed nauw mee verbonden is, op tal van manieren beleefbaar te maken. Daarbij worden samenwerkingsverbanden met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen gezocht. Ander aandachtspunt is het nog beter aantakken op de omgeving, met name via het water.

Ontwikkelingen

Grondstoffen en streekproducten

Beleving van landbouw door de eeuwen heen, oude en nieuwe teelten en technieken, fruit, streekproducten, Flipje (mede-icoon).

Cultureel erfgoed

Beleving van het oude landgoed, met z'n gebouwen, boerderijen, landerijen, de historische ruimtelijke en functionele eenheid van het geheel, (modulaire inzet van) oude gebouwen en landgoedonderdelen voor nieuwe functies.

Energie

Verbouwen van biomassa, energie in combinatie met landbouw.

Evenementen

Landgoedfair, hippische evenementen, belevingstochten.

Educatie

Landbouw-expo, Wageningen-collectie onderbrengen op het landgoed, relaties met meerdere onderwijsinstellingen.

Gastronomie en verblijven

Eten en overnachten op eeuwenoud landgoed, vergader- en congreslocaties, bed & breakfast en hotelaccommodatie in monumentale boerderij, bruiloften en partijen op unieke locaties.

Mogelijke dwarsverbanden/allianties

- Nieuwe Hollandse Waterlinie (Diefdijk);
- Dwarsverbanden met onderwijsinstellingen;
- Nederland Bloeit (LTO);
- Fruitpact (provincie Gelderland);
- Food Valley (Wageningen University);
- Green Key.

Panorama Marsman

*Denkend aan Holland
zie ik breede rivieren
traag door oneindig
laagland gaan,
rijen ondenkbaar
ijle populieren
als hoge pluimen
aan den einder staan;
en in de geweldige*

*ruimte verzonken
de boerderijen
verspreid door het land,
boomgroepen, dorpen,
geknotte torens,
kerken en olmen
in een grootsch verband.
de lucht hangt er laag
en de zon wordt er langzaam
in grijze veelkleurige
dampen gesmoord,
en in alle gewesten
wordt de stem van het water
met zijn eeuwige rampen
gevreemd en gehoord.*

Hendrik Marsman

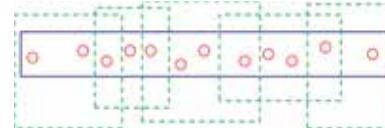
Panorama Marsman 2.0

2.0

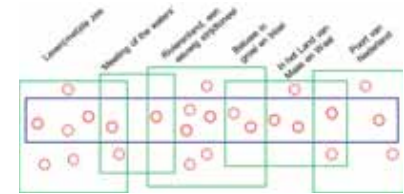

Op weg naar regionale beeldverhalen

2010

2011 - 2012

Op weg naar nieuwe PMC's en arrangementen

